

Jääkiekko ja valta Tšekkoslovakiassa 1969

Viiden Varsovan liiton maan joukot miehittivät Tšekkoslovakiassa 21.8.1968. Tämä oli toisen maailmansodan jälkeen suurin Euroopassa toteutettu sotilaallinen operaatio. Sen päätavoitteena oli lopettaa demokratisointiprosessi Tšekkoslovakiassa, vahvistaa Neuvostoliiton asema itäblokin maissa ja sijoittaa Neuvostoliiton armeija Tšekkoslovakiaan. Sotilaallisesta näkökulmasta operaatio onnistui erinomaisesti – mutta poliittisesti ei. Suunnitelma syrjäyttää Tšekkoslovakiassa kommunistisen puolueen johtaja Alexander Dubček ja hänen tukijansa sekä muodostaa uusi ”työväen ja maanviljelijöiden” hallitus, joka legitimoisi idean sosialismin pelastamisesta Varsovan liiton joukkojen avulla, epäonnistui. Ratkaistakseen mutkistuneen poliittisen tilanteen Neuvostoliitto joutui aloittamaan neuvottelut Dubčekin ja muiden vangittujen poliitikkojen kanssa.

Neljän päivän neuvottelujen jälkeen Moskovassa allekirjoitettiin salainen sopimus, jossa Tšekkoslovakiassa johtajat sitoutuivat toteuttamaan Neuvostoliiton vaatimukset ja tekemään muutoksia maan sisäpolitiikassa. Todennäköisesti he allekirjoittivat sopimuksen siinä toivossa, että ainakin jotkin miehitystä edeltävistä saavutuksista säilyisivät. Neuvostoliitto antoi kuitenkin pian ymmärtää, ettei se tule tinkimään omista tavoitteistaan. Siksi heti syyskuun alusta

alkaan aloitettiin demokraattisten oikeuksien asteittainen rajoittaminen Tšekkoslovakiassa, ja samalla poistettiin tehtävistään ne poliitikot, jotka eivät nauttineet Neuvostoliiton luottamusta. Pettymys maan poliittiseen kehitykseen oli suuri. Yhteiskunta vajosi masennuksen tilaan, ja samalla kielteinen suhtautuminen Neuvostoliittoon ja Venäjää kohtaan kasvoivat entisestään.

Tämä oli tilanne kun Tšekkoslovakiassa ja Neuvostoliiton joukkueet kohtasivat maaliskuussa 1969 jääkiekon maailmanmestaruuskilpailuissa Tukholmassa. Mainittakoon, että turnaus piti alun perin järjestää Prahassa, mutta maan monimutkaisen sisäpoliittisen tilanteen takia kilpailut siirrettiin Tukholmaan. Tšekkoslovakiassa ja Neuvostoliiton joukkueet kohtasivat kaksi kertaa. Ensimmäisessä ottelussa 21. päivä maaliskuuta Tšekkoslovakia voitti 2–0. Voittoa juhliittiin Tšekkoslovakiassa verrattain pienimuotoisesti ja maltillisesti Prahassa kaduilla sekä muutamassa muussa kaupungissa. Viikko tämän jälkeen pelattiin toinen joukkueiden välinen ottelu, jossa Tšekkoslovakia tiukan kamppailun jälkeen vei jälleen voiton 4–3. Tällä kertaa voittoa seurasi massojen lähteminen kaduille yli puolen miljoonan ihmisen voimin.

Pelkästään Prahassa Václavin aukiolla juhli toistasataatuhatta ihmistä. Kaikille tšekeille ja slovekeille oli selvää, ettei kyseessä ollut ur-

heilu vaan politiikka. Juhlijat huusivat kadulla sekä ottelun tulosnumeroita että Neuvostoliiton vastaisia iskulauseita, joissa vaadittiin Neuvoarmeijan poistumista maasta. Muutamissa paikoissa juhla ja mielenosoitus muuttivat väkivaltaisiksi. Václavin aukiolla ihmisjoukko rikkoi Aeroflotin toimiston ikkunat ja tuhosi kaiken sen irtaimiston. Ústí nad Labemissa sytytettiin tulleen Neuvostoliiton armeijan ajoneuvoja. Kaiken kaikkiaan neuvostoarmeijan sotilaskohteita vastaan hyökättiin 21:llä eri paikkakunnalla ympäri Tšekkoslovakiaa. Poliisi yritti rauhoittaa tilannetta heikoin tuloksin. Yhteenotissa suurissa kaupungeissa, kuten Olomouc, Mladá Boleslav, Plzeň, Bratislava ja Košice, loukkaantui kymmeniä mielenosoittajia ja poliiseja.

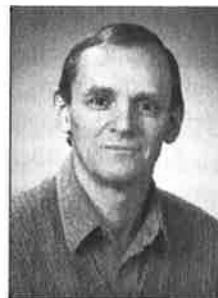
Seuraukset olivat kohtalokkaita. Heti seuraavana päivänä sisäministeriön sotajoukot asetettiin hälytystilaan ja hallitus esitti virallisen anteeksipyyntönsä Neuvostoliitolle. Neuvostoliiton reaktio oli kuitenkin välitön ja jyrkkä. Maaliskuun 30. päivänä NKP:n keskuskomitean politbyroo kokoontui ylimääräiseen istuntoon, jossa Dubčekia syytettiin passiivisuudesta ja antisosialististen ryhmien toiminnan sallimisesta. Suuret mielenosoitukset sekä ihmisjoukkojen hyökkäykset neuvostoarmeijan sotilaskohteita vastaan tulkittiin todisteeksi siitä, ettei Dubček hallitse tilannetta maassaan. Löytyi hyvä syy syrjäyttää Dubček puoluejohtajan paikalta, lakkauttaa viimeisetkin Prahan kevään demokrasointiprosessin jäänteet ja palauttaa Tšekkoslovakia lopullisesti neuvostomalliseen ”reaalisosialismiin”.

Huhtikuun ensimmäisenä päivänä Neuvostoliiton puolustusministeri Andrei Gretško saapui Tšekkoslovakiaan. Tapaamisissa Tšekkoslovakian johdon kanssa hän uhkasi suoraan käyttää maahan sijoitettuja neuvostoarmeijan yksiköitä vastavallankumouksellisten voimien tukahduttamiseen. Suunnilleen samanaikaisesti Neuvostoliiton johto teki päätöksen Dubčekin

seuraajasta. Dubček luopui vapaaehtoisesti virastaan. Tšekkoslovakian kommunistisen puolueen johtoon valittiin 17.4.1969 Slovakian kommunistisen puolueen puheenjohtajana toiminut Gustáv Husák. Tie Tšekkoslovakian yhteiskunnan ”normalisointiin” oli avoin.

Vaikka vedenpitäviä todisteita ei ole, monet seikat viittaavan siihen, etteivät kaikki maaliskuun lopun tapahtumat olleet täysin sattumanvaraisia vaan monilta osin etukäteen suunniteltuja. Esimerkiksi ennen toista Neuvostoliiton ja Tšekkoslovakian välistä ottelua Tšekkoslovakian poliisin valmiustila peruutettiin ja neuvostoarmeijan tukikohtien valvonta lopetettiin levottomuuksien uhkasta huolimatta. Epäselvää on myös, kenen käskystä Václavin aukiolle Aeroflotin toimiston eteen tuotiin juuri ennen toista ottelua kasa katukiviä. Silminnäköiden kertomuksista sekä säilyneistä valokuvista ja filmimateriaalista on tullut selväksi, että toimiston kivittämisen ja sen tuhoamisen aloittivat ”tuntemattomat” henkilöt – todennäköisesti joko Tšekkoslovakian tai Neuvostoliiton salaisen poliisin jäsenet. Tapahtumat Tšekkosloveniassa maaliskuun 28. päivänä 1969 osoittivat, miten helppoa on käyttää poliittisesti hyväkseen suuren riemuitsevan ihmisjoukon anonymitettä.

Kahdesta tappiostaan huolimatta Neuvostoliitto voitti jääkiekon maailmanmestaruuden vuonna 1969.

M i r o s l a v L e h e č k a

Kirjoittaja on filosofian tohtori Helsingin yliopistossa.